

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้สูงอายุในกระบวนการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี*

POWER RELATIONS OF THE ELDERLY IN THE LOCAL DEVELOPMENT DIRECTION PROCESS RELATED TO QUALITY OF LIFE: A CASE STUDY OF MAI BANG BUA THONG MUNICIPALITY, NONTHABURI PROVINCE

ชนะศึก วิเศษชัย^{1*}, วณิดา ศิริวรสกุล¹, วชิรวิทย์ วิชาสวัสดิ์¹, พัลลยมน์ สิ้นหน่ง¹, พิทักษ์ เผือกมี²

Shanasuek Wisetchai^{1*}, Wanida Siriwornsakul¹, Wachirawit Wichasawat¹, Panlayamon Sinnang¹, Pitak Pueakmee²

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University, Bangkok, Thailand

²วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²College of Teacher Education, Phranakhon Rajabhat University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: shanasuek@pnru.ac.th

*Tel: 080-468-6556

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาโครงสร้างอำนาจและตำแหน่งแห่งที่ของผู้สูงอายุในกระบวนการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต และ 2) เพื่อวิเคราะห์ทุนทางสังคมและกลไกที่กำหนดการเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจของผู้สูงอายุ ในพื้นที่เทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน และการสนทนากลุ่ม ร่วมกับการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์เชิงตีความ ผลการวิจัยพบว่า 1) อำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนากระจุกตัวอยู่ในกลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เทศบาลเป็นหลัก ผู้สูงอายุมีตำแหน่งแห่งที่ในโครงสร้างอำนาจในฐานะ “ผู้รับ” นโยบายมากกว่า “ผู้ร่วมกำหนด” แม้จะได้รับประโยชน์จากนโยบายจริง โดยตำแหน่งดังกล่าวถูกกำหนดจากกลไกสามระดับ ได้แก่ กลไกเชิงสถาบันที่ช่องทางยังไม่เอื้อ กลไกเชิงวัฒนธรรมที่จัดวางผู้สูงอายุเป็นผู้รับการดูแล และข้อจำกัดระดับปัจเจกด้านสุขภาพและการเข้าถึงข้อมูล มิใช่เพราะถูกกีดกันโดยเจตนา หากเป็นช่องว่างจากระบบที่ยังไม่ได้ออกแบบมารองรับผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง และ 2) ทุนทางสังคมเป็นตัวแปรที่กำหนดการเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจ ผู้สูงอายุที่มีเครือข่ายเข้มแข็ง เช่น อดีตผู้นำชุมชนหรือผู้อาวุศในชุมชนดั้งเดิม มีตำแหน่งแห่งที่ดีกว่าผู้ที่ขาดทุนดังกล่าว ทั้งนี้ โครงสร้างอำนาจ กลไกและค่านิยมดำเนินเป็นวงจรเสริมที่ผลิตซ้ำสถานะผู้รับโดยมิมีฝ่ายใดตั้งใจ ข้อเสนอแนะ คือ การพัฒนาช่องทางรับฟังที่หลากหลาย เช่น เวทีย่อยระดับหมู่บ้าน การลงพื้นที่เยี่ยมบ้านผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน ระบบอาสาสมัครเยี่ยมบ้าน

การส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปลี่ยนกรอบความคิดจาก “สวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ” เป็น “การพัฒนาที่ผู้สูงอายุมิบทบาท”

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ, ผู้สูงอายุ, การพัฒนาท้องถิ่น, คุณภาพชีวิต, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

This research article has two objectives: 1) To examine the power structure and positionality of the elderly in the local development direction process related to quality of life, and 2) To analyze social capital and the mechanisms determining the elderly's access to spaces of power, in the area of Mai Bang Bua Thong Municipality, Nonthaburi Province. A qualitative research methodology was employed, collecting data through in-depth interviews with 20 key informants and focus group discussions, supplemented by documentary analysis. Data were analyzed using content analysis and interpretive analysis. The findings revealed that: 1) The power to determine local development directions was concentrated among local administrators and municipal officials. The elderly's positionality within the power structure was predominantly that of policy “recipients” rather than policy “co-determinants,” despite genuinely benefiting from such policies. This positionality was shaped by overlapping mechanisms at three levels: institutional mechanisms with inadequate channels, cultural mechanisms that positioned the elderly as care recipients, and individual-level constraints regarding health and access to information-not due to intentional exclusion, but rather gaps arising from a system not yet designed to accommodate the elderly inclusively. and 2) Social capital served as a determining variable for access to spaces of power. Elderly individuals with strong networks, such as former community leaders or residents of established communities, occupied more favorable positions than those lacking such capital. Furthermore, the power structure, mechanisms, and social values operated as a reinforcing cycle that reproduced the elderly's recipient status without any party's deliberate intention. Key recommendations include developing diverse channels for listening, such as village-level sub-forums, home visits to homebound elderly, volunteer home-visit systems, and promoting a shift in local government organizations' mindset from “welfare for the elderly” to “development in which the elderly play an active role.”

Keywords: Power Relations, Elderly, Local Development, Quality of Life, Local Government Organization

บทนำ

“อำนาจ” เป็นองค์ประกอบที่ขาดเสียมิได้ของปรากฏการณ์ทางการเมืองและการบริหารงานสาธารณะ ทั้งปวง ดังที่ แฮโรลด์ ลาสเวลล์ ได้อธิบายลักษณะอันเป็นสาระัตถะของการเมืองว่าเกี่ยวข้องกับคำถามว่า ใครได้อะไร เมื่อไร และอย่างไร (Lasswell, H. D., 2018) การเมืองมิใช่เพียงเรื่องเกี่ยวกับการแข่งขันเชิงอุดมการณ์ หากแต่เป็น กระบวนการจัดสรรผลประโยชน์ภายใต้เงื่อนไขของโครงสร้างอำนาจที่ดำรงอยู่ในสังคม อำนาจจึงมิได้จำกัดความหมาย อยู่กับการสั่งการหรือการบังคับบัญชา หากแต่แฝงอยู่ในกระบวนการกำหนดวาระ การตัดสินใจเชิงนโยบาย และการกระจายทรัพยากรสาธารณะอย่างแยกไม่ออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจใน “มิติที่สาม” อันได้แก่ อำนาจ ที่หล่อหลอมการรับรู้ของผู้คน และทำให้คนเหล่านั้นยอมรับสภาพที่เป็นอยู่โดยมิได้ตั้งคำถามใด ๆ ซึ่งเป็นประเด็น ที่มักถูกละเลยในการศึกษาการบริหารท้องถิ่น เพราะมิได้ปรากฏในรูปของการขัดแย้งที่เห็นได้ชัด หากแฝงตัว อยู่ในค่านิยมและแนวปฏิบัติที่ทุกฝ่ายยอมรับว่าเป็นเรื่องปกติ (Lukes, S., 2021) ทั้งนี้ ภายใต้บริบทของสังคมไทย ที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างเต็มรูปแบบ ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากนโยบาย ด้านสวัสดิการ สุขภาพ และการดูแล ซึ่งในหลักการแล้วควรมีส่วนร่วมทางอำนาจในกระบวนการกำหนดทิศทางการ พัฒนาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจและตำแหน่งแห่งที่ของผู้สูงอายุในกระบวนการดังกล่าวเป็นประเด็น ที่สมควรได้รับการวิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่กำหนดว่าผู้สูงอายุจะดำรงสถานะเป็นเพียง ผู้รับนโยบายหรือเป็นผู้ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างไร

เทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้น ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มีหน้าที่จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น จัดสรรงบประมาณ และจัดบริการ สาธารณะครอบคลุมด้านสาธารณสุข สวัสดิการสังคม และการส่งเสริมคุณภาพชีวิต (พระราชบัญญัติเทศบาล, 2496) ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลบางบัวทอง โดยข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2568 อันเป็นเวลาที่ผู้วิจัย ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า มีประชากรรวมทั้งสิ้น 57,269 คน แยกเป็นชาย 26,752 คน และหญิง 30,517 คน ทั้งนี้ ในจำนวนประชากรดังกล่าวมีผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 9,221 คน หรือคิดเป็นประมาณ ร้อยละ 16 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยในระดับพื้นที่อย่างเด่นชัด ภายใต้ เงื่อนไขเชิงโครงสร้างของพื้นที่ ตำบลบางบัวทองมีลักษณะกึ่งเมืองที่กำลังขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะ การเพิ่มขึ้นของหมู่บ้านจัดสรร ส่งผลให้โครงสร้างชุมชนมิได้มีลักษณะเป็นเนื้อเดียว หากแต่ประกอบด้วยชุมชน ดั้งเดิมที่ยังคงรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมที่แน่นแฟ้นควบคู่ไปกับชุมชนหมู่บ้านจัดสรรซึ่งผู้อยู่อาศัยมีความผูกพัน กับท้องถิ่นในระดับจำกัด ความแตกต่างดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อระดับของทุนทางสังคมของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นในด้านเครือข่ายทางสังคม ความไว้วางใจ หรือบรรทัดฐานของความร่วมมือ ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อความสามารถ ในการเข้าถึงและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจสาธารณะ (Putnam, R. D. & Garrett, S. R., 2021)

แม้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 จะกำหนดประเด็นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิตไว้อย่าง ชัดเจน (ยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) แต่เมื่อพิจารณาแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง ประจำปี พ.ศ. 2567 ซึ่งเป็นแผนที่มียุทธศาสตร์ใช้ในช่วงที่ดำเนินการวิจัย กลับพบว่า มีแผนงานที่มุ่งเป้าไปยังผู้สูงอายุเพียง จำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับแผนการทั้งหมด (เทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง, 2567) โครงการที่มีอยู่ล้วนใช้ภาษา ที่สื่อถึงผู้สูงอายุในฐานะ “ผู้รับบริการ” โดยไม่ปรากฏโครงการใดที่มุ่งเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในกระบวนการ

ตัดสินใจ ช่องว่างดังกล่าวส่งผลในเชิงปฏิบัติ เช่น โครงการที่มีได้สอบถามความต้องการจากผู้สูงอายุโดยตรง กิจกรรมที่จัดในช่วงเวลาหรือสถานที่ที่เข้าถึงได้ยาก และการขาดกลไกรับฟังผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน ปรัชญาการเหล่านี้สะท้อนว่าอำนาจถูกผลิตซ้ำผ่านสถาบันและวาทกรรมที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นความจริง (Foucault, M., 2023) วาทกรรมสวัสดิการที่จัดวางผู้สูงอายุในฐานะผู้รับการดูแลจึงเป็นทั้งเครื่องมือของความหวังและกลไกของการผลิตซ้ำตำแหน่งแห่งที่ในเวลาเดียวกัน สถานการณ์เช่นนี้ชวนให้ตั้งคำถามเชิงโครงสร้างว่า อำนาจในการกำหนดนโยบายท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญต่อประเด็นคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างสอดคล้องกับโครงสร้างประชากรหรือไม่ และกระบวนการจัดทำแผนพัฒนานั้นเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนดทิศทาง มากกว่าการเป็นเพียงผู้รับผลจากนโยบายเพียงใด

แม้การมีส่วนร่วมทางอำนาจของผู้สูงอายุจะมีความสำคัญต่อกระบวนการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและคุณค่าความเป็นมนุษย์ตามที่ได้กล่าวมาแล้วก็ตาม อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติการมีส่วนร่วมดังกล่าวในบริบทของเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทองยังคงปรากฏช่องว่างอย่างชัดเจน โดยช่องว่างนี้ในทางทฤษฎีมิได้เอื้อให้ประชากรทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม หากปราศจากการออกแบบที่ตระหนักถึงข้อจำกัดเฉพาะของกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีเงื่อนไขทางสังคมแตกต่างกัน (Cornwall, A. & Coelho, V. S., 2017) ขณะเดียวกัน การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กลับพบว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่วิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวอย่างเพียงพอ งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในมิติของการจัดสวัสดิการ การส่งเสริมสุขภาพ และการพัฒนารูปแบบกิจกรรม (กมลพร กัลยาณมิตร, 2565); (บังอร เบ็ญจาธิกุล และคณะ, 2566) หรือศึกษาบทบาทของทุนทางสังคมในการดูแลผู้สูงอายุในระดับชุมชน (วรรณถ พรหมสวน และชนิษฐา นันทบุตร, 2561); (อุทัยทิพย์ จันทรเพ็ญ และคณะ, 2568) งานวิจัยเหล่านี้มีคุณูปการในการอธิบายสถานการณ์ของผู้สูงอายุในหลายมิติ หากแต่ยังตั้งอยู่บนฐานคิดที่มองผู้สูงอายุในฐานะ “ผู้รับ” สวัสดิการเป็นหลัก โดยมีได้ตั้งคำถามว่าโครงสร้างอำนาจใดเป็นตัวกำหนดว่าความต้องการของผู้สูงอายุจะถูกรับฟังหรือถูกละเลย ด้วยเหตุนี้ ข้อเสนอแนะที่มุ่งเพิ่มสวัสดิการหรือกิจกรรมจึงยังไม่สามารถแตะถึงรากฐานของปัญหา ซึ่งก็คือ ตำแหน่งแห่งที่ของผู้สูงอายุในโครงสร้างอำนาจ การเสริมพลังอำนาจของผู้สูงอายุให้มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองจำเป็นต้องครอบคลุมทั้งมิติทางสังคม การเมือง และจิตวิทยาควบคู่กัน กล่าวคือ นอกจากการเปิดช่องทางแล้ว ยังต้องเสริมสร้างความมั่นใจและเครือข่ายสนับสนุน หากขาดองค์ประกอบดังกล่าว การมีส่วนร่วมย่อมจำกัดอยู่เพียงไว้แต่ในเชิงรูปแบบเท่านั้น (Rangan, H. et al., 2017) การวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยวิเคราะห์ว่าผู้สูงอายุมีตำแหน่งแห่งที่เช่นใดในโครงสร้างอำนาจของกระบวนการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น และอำนาจถูกจัดสรรใช้ และผลิตซ้ำอย่างไร ทั้งนี้ ได้บูรณาการแนวคิดด้วยมิติของอำนาจ (Foucault, M., 2023); (Lukes, S., 2021) แนวคิดด้วยพื้นที่และการเข้าถึงอำนาจ (Cornwall, A. & Coelho, V. S., 2017); (Putnam, R. D. & Garrett, S. R., 2021) และแนวคิดว่าด้วยการเสริมพลังอำนาจ (Rangan, H. et al., 2017) เป็นกรอบในการวิเคราะห์เพื่ออธิบายว่าคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลถูกกำหนดผ่านกระบวนการใด และภายใต้เงื่อนไขเช่นใด โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างอำนาจและตำแหน่งแห่งที่ของผู้สูงอายุในกระบวนการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต ในพื้นที่เทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์ทุนทางสังคมและกลไกที่กำหนดการเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจของผู้สูงอายุในกระบวนการดังกล่าว ในพื้นที่เทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภายใต้แนวคิดตีความนิยม (Interpretivism) ซึ่งมุ่งทำความเข้าใจความหมาย ประสบการณ์ และการรับรู้ของผู้กระทำการในบริบททางสังคมจริง โดยให้ความสำคัญกับการตีความความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แทรกอยู่ในกระบวนการกำหนดนโยบายและการพัฒนาท้องถิ่น มากกว่าการแสวงหาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลในลักษณะทั่วไป ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวเอื้อให้สามารถอธิบายตำแหน่งแห่งที่ของผู้สูงอายุในโครงสร้างอำนาจ รวมถึงกลไกที่กำหนดการเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจได้อย่างลึกซึ้งและสอดคล้องกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ศึกษา

2. พื้นที่ศึกษาและระยะเวลา

พื้นที่ศึกษา ได้แก่ เทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีประชากรรวม 57,269 คน และมีผู้สูงอายุ จำนวน 9,221 คน หรือประมาณร้อยละ 16 ของประชากรทั้งหมด (ข้อมูล ณ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2568) พื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นสังคมกึ่งเมืองที่กำลังขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และมีความหลากหลายของโครงสร้างชุมชน อันเอื้อต่อการศึกษาความแตกต่างในการเข้าถึงอำนาจและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2568 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2569 เพื่อให้ครอบคลุมทั้งช่วงของกระบวนการวางแผน การดำเนินโครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

3. แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการแบบพหุวิธี (Multiple Methods) ประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การศึกษาเอกสารมุ่งวิเคราะห์แผนพัฒนาท้องถิ่น ข้อบัญญัติงบประมาณ รายงานผลการดำเนินงาน และข้อมูลประชากร เพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างเชิงนโยบายและกรอบการดำเนินงานของเทศบาล การสัมภาษณ์เชิงลึกดำเนินการกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งกำหนดให้ผู้ให้ข้อมูลต้องมีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบาย หรือได้รับผลกระทบจากนโยบายโดยตรง ทั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกให้ครอบคลุมผู้กระทำการในโครงสร้างอำนาจทุกระดับ เพื่อสะท้อนมุมมองทั้งฝ่ายผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติ และผู้รับนโยบาย สำหรับการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจัด จำนวน 2 กลุ่ม โดยแยกกลุ่มผู้มีตำแหน่งในโครงสร้างอำนาจออกจากกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สมดุลเชิงอำนาจ (Power Asymmetry) และเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระและเต็มที่

4. เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์ (Interview Guide) และแนวคำถามสนทนากลุ่ม (Focus Group Guide) ซึ่งพัฒนาขึ้นโดยอิงกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา โดยครอบคลุมประเด็นสำคัญ ได้แก่ โครงสร้างอำนาจ กระบวนการตัดสินใจ การเข้าถึงพื้นที่การมีส่วนร่วม และบทบาทของทุนทางสังคม ลักษณะคำถามเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ การรับรู้ และมุมมองได้อย่างยืดหยุ่น อันสอดคล้องกับแนวทางการวิจัยเชิงตีความที่ให้ความสำคัญกับเสียงของผู้ให้ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงตีความ (Interpretive Analysis) โดยเริ่มจากการถอดความข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม จากนั้นอ่านซ้ำเพื่อสร้างความเข้าใจภาพรวมของข้อมูล ก่อนดำเนินการกำหนดรหัสข้อมูล (Coding) ทั้งในลักษณะนิรนัย (Deductive Coding) ที่อิงกรอบแนวคิดทางทฤษฎี และอุปนัย (Inductive Coding) ที่เกิดจากข้อมูลภาคสนาม รหัสที่ได้ถูกจัดกลุ่มเป็นประเด็นหลัก (Thematic Analysis) และนำไปสู่การอธิบายกลไกเชิงอำนาจ ตำแหน่งแห่งที่ของผู้สูงอายุ และกระบวนการที่ทำให้สถานะดังกล่าวถูกผลิตซ้ำในเชิงโครงสร้าง ในส่วนของความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งด้านแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม และด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) โดยใช้การวิเคราะห์หลายวิธีร่วมกัน เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อค้นพบและลดอคติในการตีความ

6. จริยธรรมการวิจัย

การวิจัยนี้ดำเนินการภายใต้หลักจริยธรรมการวิจัยอย่างเคร่งครัด โดยผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอน และเงื่อนไขของการวิจัยแก่ผู้ให้ข้อมูลอย่างชัดเจน และขอความยินยอมโดยสมัครใจ (Informed Consent) ก่อนการเก็บข้อมูลทุกครั้ง ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิในการปฏิเสธหรือยุติการเข้าร่วมได้ตลอดเวลาโดยไม่เกิดผลกระทบใด นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้รักษาความลับของข้อมูล (Confidentiality) และปกปิดตัวตนของผู้ให้ข้อมูล โดยใช้การนามแฝง และจัดเก็บข้อมูลอย่างปลอดภัย ทั้งนี้ การนำเสนอผลการวิจัยคำนึงถึงศักดิ์ศรีของผู้ให้ข้อมูล และหลีกเลี่ยงการสร้างผลกระทบเชิงลบ

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการศึกษาเอกสาร สามารถนำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ประการ ดังนี้

1. โครงสร้างอำนาจและตำแหน่งแห่งที่ของผู้สูงอายุในกระบวนการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต

1.1 การกระจุยตัวของอำนาจการตัดสินใจและตำแหน่งผู้รับปลายทางของผู้สูงอายุ

เทศบาลเมืองใหม่บางบัวทองดำเนินการกิจการภายใต้พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 อันครอบคลุมการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การจัดสรรงบประมาณ และการจัดบริการสาธารณะด้านสาธารณสุข

สวัสดิการสังคม และการส่งเสริมคุณภาพชีวิต โครงสร้างทางกฎหมายดังกล่าวก่อให้เกิดการกระจุกตัวของอำนาจ การตัดสินใจตามหน้าที่ กล่าวคือ ผู้บริหารที่มาจากการเลือกตั้งในฐานะผู้ทรงอำนาจในการวางกรอบทิศทาง นโยบายด้วยความชอบธรรมทางประชาธิปไตย เจ้าหน้าที่ประจำแปลงนโยบายเป็นแผนงานและโครงการ เชิงปฏิบัติการโดยอาศัยความเชี่ยวชาญด้านกฎระเบียบและข้อมูลเชิงบริหารเป็นฐาน ดังที่ผู้บริหารเทศบาลรายหนึ่ง ให้ทัศนะว่า “การวางแผนเราต้องดูภาพรวมทั้งตำบล งบประมาณมีจำกัด ก็ต้องจัดลำดับความสำคัญก่อน” (A1 ผู้บริหารเทศบาล, 2568) ส่วนผู้นำชุมชนทำหน้าที่ในฐานะนายหน้าแห่งอำนาจ (Power Broker) ที่เชื่อมต่อ ระหว่างรัฐกับประชาชน โดยผู้นำชุมชนรายหนึ่งระบุว่า “ส่วนใหญ่ชาวบ้านก็จะฝากเรื่องมาทางผู้นำ แล้วเราค่อย ประสานกับเทศบาลอีกที” (L1 ผู้นำชุมชน, 2568) ภายใต้โครงสร้างดังกล่าว ผู้สูงอายุปราศจากฐานอำนาจที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นอำนาจตามกฎหมาย ความรู้เชิงเทคนิค หรือตำแหน่งในโครงสร้างปกครอง จึงดำรงตำแหน่งแห่งที่เป็น ผู้รับปลายทางของกระบวนการนโยบาย แม้จะได้รับสวัสดิการทั้งเบี้ยยังชีพ กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และงาน ประเพณีอย่างเป็นรูปธรรม หากแต่มิได้เข้ามามีส่วนในการกำหนดว่าบริการเหล่านั้นควรมีรูปแบบเช่นใด ดังที่ผู้สูงอายุ รายหนึ่งสะท้อนว่า “เขาประชุมกัน บางทีก็ไม่ค่อยรู้เรื่องหรอก เขาทำเสร็จแล้วค่อยมาแจ้งว่าจะมีอะไรให้” (E3 ผู้สูงอายุ, 2568) พึงตระหนักว่าโครงสร้างอำนาจลักษณะนี้มีได้มัยของการกดขี่หรือเอารัดเอาเปรียบ หากดำเนินไปตามเจตจำนงที่ดีและภาระหน้าที่ที่กฎหมายบัญญัติ ทว่าเจตจำนงในการดูแลกับการเปิดพื้นที่ ให้ผู้สูงอายุร่วมกำหนดทิศทางนั้นเป็นคนละมิติกัน ข้อค้นพบนี้จึงสะท้อนมิติที่หนึ่งของอำนาจ อันว่าด้วยอำนาจ ในการตัดสินใจที่ผู้สูงอายุถูกจัดวางให้อยู่นอกกระบวนการโดยโครงสร้าง มิใช่โดยเจตนา

1.2 กลไกสามระดับที่ซ้อนทับจนผู้สูงอายุเข้าไม่ถึงกระบวนการตัดสินใจ

แม้กรอบกฎหมายจะกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ผ่านเวทีประชาคมและช่องทางรับฟังความคิดเห็น แต่การมีช่องทางมิได้เท่ากับการเข้าถึงช่องทาง ดังที่เจ้าหน้าที่ เทศบาลรายหนึ่งให้ทัศนะว่า “เราก็เปิดเวทีประชาคมทุกปี เปิดให้มีส่วนร่วม ใครสนใจก็สามารถเข้ามาได้” (O1 เจ้าหน้าที่เทศบาล, 2568) ถ้อยคำดังกล่าวสะท้อนมุมมองที่ถือว่าการเปิดโอกาสเป็นเงื่อนไขเพียงพอแล้ว โดยมิได้ตระหนักว่ากลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มมีขีดความสามารถในการเข้าถึงโอกาสนั้นต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ตำแหน่งแห่งที่ของผู้สูงอายุในโครงสร้างอำนาจถูกกำหนดโดยกลไกสามระดับที่ทำงานซ้อนทับกัน คือ กลไกระดับ สถาบัน กลไกระดับวัฒนธรรม และกลไกระดับปัจเจก โดยกลไกประการแรก กลไกระดับสถาบัน เวทีประชาคม ท้องถิ่นซึ่งเป็นช่องทางหลักตามกฎหมายยังคงมีลักษณะที่ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง รูปแบบ การประชุมที่เป็นทางการ การนำเสนอข้อมูลด้วยภาษาเทคนิค และจังหวะการดำเนินรายการที่เร่งรัดล้วนเป็น สภาพเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความรู้สึกว่าเวทีดังกล่าวมิใช่พื้นที่ของผู้สูงอายุ ดังที่ผู้สูงอายุรายหนึ่งสะท้อนว่า “บางที ไปประชุม บางครั้งฟังไม่ค่อยรู้เรื่อง คนเยอะ เลยไม่ได้พูดอะไร” (E4 ผู้สูงอายุ, 2568) ปรากฏการณ์ที่ผู้สูงอายุ นั่งรับฟังโดยมิได้แสดงความคิดเห็นจึงมิใช่ภาพสะท้อนของการไร้ความต้องการ หากเป็นผลจากการออกแบบกลไก ที่มีได้คำนึงถึงเงื่อนไขเฉพาะของกลุ่ม ในขณะที่กลไกระดับวัฒนธรรม การศึกษาเอกสารแผนพัฒนาท้องถิ่นเผย ให้เห็นว่าโครงการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุทั้งหมดใช้วาทกรรมที่จัดวางผู้สูงอายุในฐานะ “กลุ่มเป้าหมาย” หรือ “ผู้รับบริการ” โดยมีปรากฏโครงการใดที่มุ่งเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในกระบวนการตัดสินใจ คำนิยมดังกล่าว

ส่งผลต่อการรับรู้ของทั้งสองฝ่าย เทศบาลมองผู้สูงอายุในฐานะผู้ที่พึงได้รับการดูแลเอาใจใส่ ดังที่ผู้นำชุมชนรายหนึ่งสะท้อนว่า “ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เขาก็อยากให้ดูแล ไม่ได้ค่อยเสนอเรื่องนโยบาย” (L1 ผู้นำชุมชน, 2568) ขณะเดียวกัน ผู้สูงอายุเองก็ยอมรับว่าเรื่องการพัฒนาเป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหาร โดยผู้สูงอายุรายหนึ่งกล่าวว่า “เรื่องพวกนี้เขาเป็นหน้าที่ของเทศบาล เขาจัดอะไรมา เราก็คงได้หมด” (E6 ผู้สูงอายุ, 2568) ปรากฏการณ์ที่ทั้งผู้ให้และผู้รับต่างยอมรับตำแหน่งแห่งที่ของตนโดยมิได้ตระหนักว่ามีทางเลือกอื่นนั้น เป็นลักษณะเฉพาะของอำนาจเชิงอุดมการณ์ที่ทำงานผ่านความห่วงใยและความปรารถนาดี มิใช่ผ่านการบังคับหรือกีดกัน ส่วนกลไกประการหลังสุดคือ กลไกระดับปัจเจก ผู้สูงอายุในตำบลบางบัวทองมีสภาวะสุขภาพที่หลากหลาย ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านและติดเตียงแทบไม่มีโอกาสเข้าถึงกระบวนการของเทศบาล มิใช่เพราะไม่ปรารถนาจะมีส่วนร่วม หากเป็นเพราะสภาพร่างกายและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารไม่เอื้ออำนวย ดังที่ผู้สูงอายุรายหนึ่งสะท้อนว่า “บางทีก็ไม่ว่าจะมีประชุม ถ้าไม่มีคนบอกก็ไม่ได้ไป” (E7 ผู้สูงอายุ, 2568) เมื่อพิจารณาจากทั้งสามระดับในเชิงสังเคราะห์ พบว่า กลไกเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะของการซ้อนทับเชิงเงื่อนไข กล่าวคือ กลไกเชิงสถาบันกำหนดรูปแบบช่องทาง กลไกเชิงวัฒนธรรมกำหนดท่าทีของผู้กระทำการที่เข้าสู่ช่องทาง และกลไกระดับปัจเจกกำหนดขีดความสามารถในการเข้าถึงช่องทางนั้น ผลลัพธ์มิใช่การกีดกันในความหมายที่รุนแรง หากเป็นช่องว่างเชิงระบบที่เกิดจากการที่กลไกยังมิได้ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับความหลากหลายของผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง เทศบาลมิได้ตั้งใจปิดกั้น แต่ระบบที่ดำเนินอยู่ส่งผลในทางปฏิบัติให้ผู้สูงอายุจำนวนมากยังมีอาจมีบทบาทในกระบวนการกำหนดทิศทางการพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ

2. ทูทางสังคมและกลไกที่กำหนดการเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจของผู้สูงอายุ

2.1 ทูทางสังคมในฐานะตัวแปรคัดกรองการเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจ

จากที่วิเคราะห์มาข้างต้น จะพบว่า อำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนากระจุกตัวอยู่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุในตำบลบางบัวทองมิได้ไร้ซึ่งพื้นที่ทางอำนาจโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้ โดยสภาพแล้ว ที่ใดมีอำนาจ ที่นั่นย่อมมีพื้นที่ที่ผู้คนสามารถใช้ในการส่งเสียงหรือต่อรอง ทั้งพื้นที่ที่ถูกเชิญ (Invited Space) ซึ่งผู้มีอำนาจเปิดขึ้นเพื่อรับฟังความเห็น และพื้นที่ที่สร้างขึ้นเอง (Created Space) ทว่าการเข้าถึงพื้นที่เหล่านี้มิได้เกิดขึ้นเอง หากถูกกำหนดโดยทูทางสังคมที่ผู้สูงอายุแต่ละกลุ่มครอบครอง ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุสามารถจำแนกได้เป็นสองกลุ่มตามระดับทูทางสังคมที่ส่งผลการเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจ คือ 1) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีทูทางสังคม และ 2) กลุ่มผู้สูงอายุที่ขาดทูทางสังคม โดยกลุ่มแรกผู้สูงอายุที่มีทูทางสังคม ได้แก่ ผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชนหรือเคยมีบทบาททางสังคมในพื้นที่ซึ่งยังคงครอบครองทูทางสังคมเชิงสถาบัน (Institutional Social Capital) จากความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่และเครือข่ายในระบบราชการ สามารถติดต่อประสานงานกับเทศบาลได้โดยตรง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งกล่าวว่า “ถ้ามีเรื่องอะไรเราคุยกับเจ้าหน้าที่ได้เลย เขาก็รู้จักเราอยู่แล้ว” (E1 ผู้สูงอายุ, 2568) รวมถึงสมาชิกชมรมผู้สูงอายุหรืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่ครอบครองทูทางสังคมเชิงชุมชน (Community Social Capital) จากการรวมกลุ่มและปฏิบัติงานร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งระบุว่า “ถ้ามีปัญหาเราบอก อสม. เขาก็ช่วยประสานให้” (E4 ผู้สูงอายุ, 2568) ตลอดจนผู้สูงอายุในชุมชนดั้งเดิมที่มีเครือข่ายเหนียวแน่นจากความสัมพันธ์ที่สั่งสมมายาวนาน ดังที่ผู้นำชุมชนรายหนึ่งกล่าวว่า “คนที่อยู่กันมานาน เขาจะรู้จักกันหมด เวลาเรื่องก็เข้าถึงง่ายกว่า” (L2 ผู้นำชุมชน, 2568)

ผู้สูงอายุกลุ่มนี้สามารถข้ามผ่านกลไกกรองเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจได้ในระดับหนึ่ง แม้ประเด็นที่สื่อสารจะจำกัดอยู่ในเรื่องสุขภาพและสาธารณูปโภคพื้นฐานเป็นหลัก ในขณะที่กลุ่มที่สอง คือ ผู้สูงอายุที่ขาดทุนทางสังคม ได้แก่ ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านซึ่งมีข้อจำกัดด้านสุขภาพจนไม่สามารถออกไปสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมได้ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังโดยปราศจากเครือข่ายครอบครัวหรือเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิด และผู้สูงอายุในหมู่บ้านจัดสรรที่ย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยโดยมิได้มีความผูกพันกับท้องถิ่น ดังที่ผู้สูงอายุรายหนึ่งสะท้อนว่า “อยู่ในหมู่บ้านก็ไม่ค่อยรู้จักใคร ไม่ค่อยรู้ว่าเทศบาลเขาทำอะไรตอนไหน” (E8 ผู้สูงอายุ, 2568) ผู้สูงอายุกลุ่มนี้แทบไม่มีช่องทางในการสะท้อนความต้องการของตนเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็นช่องทางที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ จึงดำรงอยู่ในสถานะที่อาจเรียกได้ว่าเป็น “จุดบอดเชิงโครงสร้าง” ของกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น กล่าวคือ เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายโดยตรงแต่มีปรากฏตัวในกระบวนการกำหนดนโยบายเลย ความแตกต่างระหว่างสองกลุ่มปรากฏเป็นรูปธรรมในกรณีที่ข้อเสนอเกี่ยวกับการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะจากชุมชนดั้งเดิมสามารถถูกผลักดันผ่านผู้นำชุมชนเข้าสู่เทศบาลได้ ขณะที่ผู้สูงอายุในหมู่บ้านจัดสรรซึ่งมีความต้องการในลักษณะเดียวกันกลับขาดเครือข่ายและตัวกลางที่จะนำพาข้อเสนอเข้าสู่กระบวนการอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิเคราะห์ข้างต้นชี้ว่าทุนทางสังคมมิได้ทำหน้าที่เป็นเพียงทรัพยากรเสริม หากทำหน้าที่เป็นตัวแปรคัดกรอง (Filter Variable) ที่กำหนดว่าผู้สูงอายุรายใดจะสามารถข้ามผ่านกลไกกรองสามารถระดับเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจได้ และรายใดจะถูกกั้นไว้นอกกระบวนการความไม่เท่าเทียมเชิงอำนาจจึงซ้อนทับอยู่บนความไม่เท่าเทียมทางสังคมที่ดำรงอยู่เดิม

2.2 วงจรเสริมที่ผลิตซ้ำสถานะผู้รับของผู้สูงอายุ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมกับโครงสร้างอำนาจในภาพรวม พบว่า ทุนทางสังคมของผู้สูงอายุมีลักษณะเป็นห่วงโซ่ที่แต่ละข้อเชื่อมโยงกันอย่างแยกมิออก สุขภาพที่ดีเอื้อให้ออกจากบ้านได้ การออกจากบ้านเปิดโอกาสให้เข้าถึงเครือข่ายทางสังคม เครือข่ายนำมาซึ่งข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลสร้างความมั่นใจและความมั่นใจเป็นเงื่อนไขของการเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจ เมื่อห่วงโซ่ใดขาดหาย โดยเฉพาะห่วงโซ่ต้นทาง อันได้แก่สุขภาพ ห่วงที่เหลือนักก็สูญสลายตามไปด้วย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้สูงอายุในพื้นที่ศึกษามีได้จำกัดอยู่เฉพาะในสถาบันที่เป็นทางการ หากซึ่มลึกอยู่ในวาทกรรม ค่านิยม และแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ดังที่ผู้สูงอายุรายหนึ่งสะท้อนว่า “เราก็คิดว่าเรื่องพวกนี้เป็นหน้าที่ของเทศบาล เขาจัดให้เราก็ดีแล้ว” (E6 ผู้สูงอายุ, 2568) ถ้อยคำดังกล่าวเป็นประจักษ์พยานของอำนาจเชิงอุดมการณ์ที่ทำงานอย่างละเอียดอ่อน โครงสร้างอำนาจที่กระจุกตัวทำให้กลไกถูกออกแบบจากมุมมองของเทศบาลเป็นหลัก ผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดจึงเข้าไม่ถึง ค่านิยมที่มองผู้สูงอายุเป็นผู้รับตอกย้ำว่าการเข้าไม่ถึงเป็นเรื่องปกติ การที่ทุกฝ่ายยอมรับสภาพดังกล่าวทำให้ไม่เกิดแรงกดดันในการเปลี่ยนแปลงกลไก เทศบาลจึงออกแบบนโยบายในลักษณะเดิมซ้ำอีก ก่อให้เกิดวงจรเสริม (Reinforcing Loop) ที่โครงสร้างอำนาจ กลไก และค่านิยมเกื้อหนุนกันในการคงสถานะผู้รับของผู้สูงอายุ ดังที่เจ้าหน้าที่เทศบาลรายหนึ่งให้ทัศนะว่า “เราต้องวางแผนจากภาพรวมก่อน แล้วค่อยกระจายลงไปแต่ละกลุ่ม” (O2 เจ้าหน้าที่เทศบาล, 2568) วงจรดังกล่าวมิได้ขับเคลื่อนด้วยเจตนารมณ์ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด หากเป็นผลพวงจากการดำเนินบทบาทตามค่านิยมและแนวปฏิบัติที่คุ้นชิน อันเป็นลักษณะเฉพาะของอำนาจในมิติที่สามซึ่งหล่อหลอมการรับรู้จนผู้คนมีอาจจินตนาการถึงทางเลือกอื่น

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยทั้งหมดในเชิงองค์รวม พบว่า ลักษณะแต่ละประการมิได้ดำรงอยู่อย่างแยกส่วน หากทำงานเชื่อมโยงกันในการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของผู้สูงอายุในโครงสร้างและกระบวนการทางอำนาจ กล่าวคือ การกระจุกตัวของอำนาจการตัดสินใจในเทศบาลเป็นเงื่อนไขต้นทางที่จัดวางผู้สูงอายุในตำแหน่งผู้รับปลายทางภายใต้โครงสร้างอำนาจ ช่องทาง ค่านิยม และข้อจำกัดที่ซ้อนทับกันทำหน้าที่เป็นกลไกที่ล็อกตำแหน่งดังกล่าวไว้ จนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุมีลักษณะเชิงสัญลักษณ์มากกว่าการกำหนดวาระ ทิศทางสังคมที่กระจายตัวไม่เท่ากันสร้างความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงอำนาจภายในกลุ่มผู้สูงอายุเอง และท้ายที่สุด โครงสร้าง กลไก และค่านิยมที่ดำเนินเป็นวงจรเสริมผลิตซ้ำสถานะผู้รับให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องโดยมิมีฝ่ายใดตั้งใจ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้สูงอายุในกระบวนการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทองเป็นปรากฏการณ์ ที่ประกอบด้วย องค์ประกอบหลายประการที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ข้อค้นพบดังกล่าวสามารถนำมาอภิปรายเชื่อมโยงกับแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. โครงสร้างอำนาจและตำแหน่งแห่งที่ของผู้สูงอายุในกระบวนการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น

ผลการวิจัย ที่พบว่า อำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มผู้บริหารเทศบาล และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ขณะที่ผู้สูงอายุดำรงตำแหน่งแห่งที่ในฐานะ “ผู้รับ” นโยบายมากกว่า “ผู้ร่วมกำหนด” สะท้อนให้เห็นลักษณะของอำนาจในระดับโครงสร้างที่กำหนดบทบาทของผู้กระทำการแต่ละกลุ่มอย่างชัดเจน โดยข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดสามมิติของอำนาจของ Lukes, S. ที่อธิบายว่า อำนาจมิได้ปรากฏเพียงในรูปแบบของการตัดสินใจที่มองเห็นได้ หากยังครอบคลุมถึงการกำหนดวาระและการควบคุมกรอบของสิ่งที่สามารถถูกพูดถึงหรือถูกผลักดันในเชิงนโยบาย (Lukes, S., 2021) กรณีนี้ ผู้บริหารเทศบาลและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นครองอำนาจทั้งในเชิงการตัดสินใจและการกำหนดวาระ ขณะที่ผู้สูงอายุไม่มีฐานอำนาจที่เพียงพอในการแทรกตัวเข้าสู่กระบวนการดังกล่าว เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับงานของ กมลพร กัลยาณมิตร ซึ่งศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และพบว่า นโยบายจำนวนหนึ่งยังไม่สามารถตอบสนองปัญหาได้อย่างแท้จริง อีกทั้งผู้สูงอายุบางส่วนยังมีลักษณะพึ่งพารัฐในระดับสูง (กมลพร กัลยาณมิตร, 2565) ผลการวิจัยครั้งนี้มีความสอดคล้องในประเด็นที่ผู้สูงอายุถูกจัดวางให้อยู่ในฐานะผู้รับเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นเพิ่มเติมว่าการพึ่งพาดังกล่าวมิได้เป็นเพียงผลจากข้อจำกัดส่วนบุคคล หากเป็นผลจากโครงสร้างอำนาจและรูปแบบการกำหนดนโยบายที่วางบทบาทของผู้สูงอายุไว้ล่วงหน้าในฐานะผู้รับบริการ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดทิศทางของนโยบาย มิใช่เพียงปัจจัยด้านความต้องการหรือปัญหาเชิงสวัสดิการเท่านั้น ในอีกด้านหนึ่ง เมื่อพิจารณาผ่านกรอบแนวคิดของ Foucault, M. อำนาจในบริบทดังกล่าวมิได้ทำงานผ่านการบังคับหรือกดขี่โดยตรง หากแทรกซึมอยู่ในวาทกรรมการดูแลผู้สูงอายุที่ทั้งผู้กำหนดนโยบายและผู้สูงอายุเองต่างยอมรับร่วมกันว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสม ลักษณะเช่นนี้ทำให้อำนาจดำรงอยู่ในรูปของความสัมพันธ์ที่ดูเหมือนเป็นธรรมชาติและไม่ถูกตั้งคำถาม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าอำนาจสามารถทำงานผ่านความรู้และความจริงที่ถูกผลิตขึ้นในสังคม (Foucault, M., 2023)

วาทกรรมการดูแลจึงมิได้เป็นเพียงการแสดงออกถึงความห่วงใย หากยังทำหน้าที่กำหนดขอบเขตของบทบาทผู้สูงอายุให้จำกัดอยู่ในฐานะผู้รับ อย่างไรก็ตาม หากเปรียบเทียบกับงานของ จริญญา วงษ์พรหม และคณะ ซึ่งใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และพบว่า การเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุมิบทบาทตั้งแต่กระบวนการคิดตัดสินใจ และดำเนินกิจกรรม สามารถเปลี่ยนตำแหน่งแห่งที่ของผู้สูงอายุได้อย่างชัดเจน จะเห็นได้ว่าความแตกต่างมิได้อยู่ที่ศักยภาพของผู้สูงอายุ หากอยู่ที่ลักษณะของโครงสร้างและกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามาบทบาท (จริญญา วงษ์พรหม และคณะ, 2558) กล่าวคือ ในกรณีที่กลไกเชิงสถาบันเอื้อต่อการมีส่วนร่วม ผู้สูงอายุสามารถขยับจากสถานะผู้รับไปสู่ผู้ร่วมกำหนดได้ ดังนั้น แม้เทศบาลเมืองใหม่บางบัวทองจะดำเนินงานภายใต้หลักการกระจายอำนาจ แต่ในทางปฏิบัติอำนาจยังคงกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มผู้มีบทบาทเชิงสถาบัน ขณะที่ผู้สูงอายุซึ่งปราศจากฐานอำนาจทั้งในเชิงกฎหมาย ความรู้ และตำแหน่งในโครงสร้างปกครอง ถูกจำกัดให้อยู่ในสถานะผู้รับโดยปริยาย ข้อค้นพบนี้จึงนำไปสู่ข้อสรุปที่สำคัญว่า โครงสร้างอำนาจในระดับท้องถิ่นมิได้เพียงกำหนดว่าใครเป็นผู้ตัดสินใจ หากยังกำหนดว่าใครมีสิทธิในการกำหนดวาระและนิยามปัญหา ซึ่งเป็นมิติของอำนาจที่ลึกกว่าการตัดสินใจและเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุยังคงดำรงสถานะเป็นผู้รับในกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. ทูทางสังคมและกลไกที่กำหนดการเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจของผู้สูงอายุในกระบวนการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น

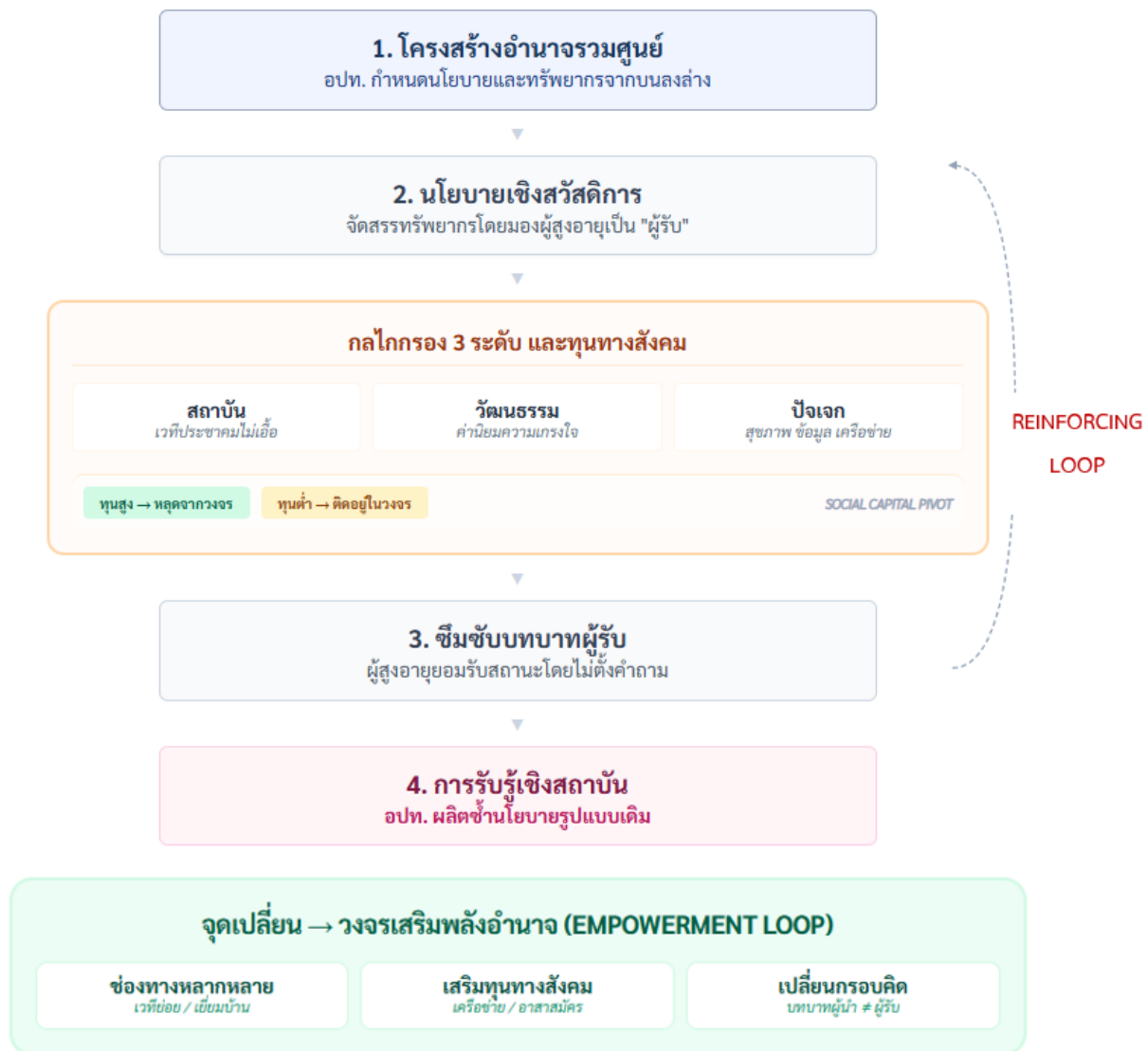
ผลการวิจัยที่พบว่า การเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจของผู้สูงอายุแตกต่างกันตามระดับของทุนทางสังคมที่ครอบครอง สะท้อนให้เห็นว่าแม้อำนาจเชิงโครงสร้างจะกระจุกตัวอยู่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ความสามารถในการเข้าถึงอำนาจมิได้ถูกกำหนดโดยโครงสร้างเพียงลำพัง หากยังขึ้นอยู่กับเครือข่าย ความสัมพันธ์ และความไว้วางใจที่ผู้สูงอายุแต่ละรายมีอยู่ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมของ Putnam, R. D. & Garrett, S. R. ที่อธิบายว่าเครือข่ายและบรรทัดฐานความร่วมมือมีบทบาทสำคัญในการเอื้อให้บุคคลสามารถเข้าถึงกระบวนการตัดสินใจในสังคมได้ (Putnam, R. D. & Garrett, S. R., 2021)

ในทำนองเดียวกัน งานของ วรรณถ พรหมสวน และชนิษฐา นันทบุตร ที่อธิบายว่าทุนทางสังคมในชุมชนเกิดจากความสัมพันธ์แบบ “ใจแลกใจ” และการส่งสมความผูกพันในระยะยาว สะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุในชุมชนดั้งเดิมมักมีเครือข่ายที่เข้มแข็งและสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารหรือผู้นำในพื้นที่ได้มากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของการวิจัยนี้ ที่พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนดั้งเดิมมีโอกาสเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจมากกว่าผู้สูงอายุในหมู่บ้านจัดสรร อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงอำนาจมิได้เกิดจากการกีดกันโดยตรง หากเป็นผลจากความแตกต่างของทุนทางสังคมที่สั่งสมมาในบริบทที่แตกต่างกัน (วรรณถ พรหมสวน และชนิษฐา นันทบุตร, 2561) นอกจากนี้ งานของ อุทัยทิพย์ จันทรพิชญ์ และคณะ ที่พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ลำพังจำเป็นต้องพึ่งพาเครือข่ายในชุมชนเพื่อการดำรงชีวิต ยังช่วยยืนยันว่าการมีหรือไม่มีเครือข่ายมีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยนี้ได้ขยายความเข้าใจดังกล่าว โดยชี้ให้เห็นว่าการขาดเครือข่ายมิได้เพียงลดทอนความสามารถในการดำรงชีวิต หากยังลดทอนความสามารถในการเข้าถึงกระบวนการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจในระดับนโยบาย (อุทัยทิพย์ จันทรพิชญ์ และคณะ, 2568) ในอีกด้านหนึ่ง เมื่อพิจารณาพร้อมกับแนวคิดของ Cornwall, A. & Coelho, V. S. เกี่ยวกับพื้นที่การมีส่วนร่วม จะเห็นได้ว่าพื้นที่ทางอำนาจมิได้เปิดกว้างอย่างเท่าเทียม หากยังถูกกำหนดโดยกลไกเชิงสถาบันที่เอื้อให้ผู้ที่มิมีทุนทางสังคมสูงสามารถเข้าถึงได้มากกว่า ขณะที่ผู้ที่ขาดเครือข่ายหรือมีข้อจำกัดด้านข้อมูล

และความมั่นใจถูกกันออกไปโดยปริยาย แม้ได้มีการกีดกันอย่างชัดเจนก็ตาม (Cornwall, A. & Coelho, V. S., 2017) ดังนั้น ทุนทางสังคมจึงมิได้เป็นเพียงทรัพยากรทางสังคม หากเป็นกลไกสำคัญที่กำหนดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระดับท้องถิ่น โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงหรือจำกัดการเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจของผู้สูงอายุในลักษณะที่ต่างกัน ข้อค้นพบนี้นำไปสู่ข้อสรุปที่สำคัญว่า การเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หากไม่ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างทุนทางสังคมให้กับผู้สูงอายุทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่ขาดเครือข่ายและอยู่ในสภาวะเปราะบาง เนื่องจากความสามารถในการเข้าถึงอำนาจมิได้ขึ้นอยู่กับว่ามีช่องทาง หากขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้ช่องทางนั้นอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้สูงอายุในกระบวนการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต

จากผลการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นรูปแบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้สูงอายุในกระบวนการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตได้ดังแสดงตามภาพที่ 1 โครงสร้างอำนาจ กลไกการมีส่วนร่วมทุนทางสังคม และค่านิยมทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมกันในการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของผู้สูงอายุ อำนาจที่กระจุกตัวอยู่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีลักษณะการกำหนดนโยบายและการจัดสรรทรัพยากรในลักษณะจากบนลงล่าง ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในฐานะผู้รับมากกว่าผู้ร่วมกำหนด เมื่อผู้สูงอายุมีประสบการณ์ในลักษณะดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดการยอมรับบทบาทของตนในฐานะ “ผู้รองรับ” ซึ่งเป็นผลของอำนาจเชิงวัฒนธรรมที่หล่อหลอมการรับรู้ ในขณะเดียวกัน การที่ผู้สูงอายุไม่ได้แสดงบทบาทเชิงรุกในการเสนอความต้องการ ส่งผลให้หน่วยงานท้องถิ่นรับรู้ว่าคุณสูงอายุเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการดูแลมากกว่าการมีส่วนร่วม จึงนำไปสู่การออกแบบนโยบายในลักษณะเดิมซ้ำอีก ก่อให้เกิดวงจรเสริม (Reinforcing Loop) ที่อำนาจเชิงโครงสร้างและอำนาจเชิงวัฒนธรรมเกื้อหนุนกันในการคงสถานะผู้รับของผู้สูงอายุ พร้อมกันนั้น ทุนทางสังคมทำหน้าที่เป็นตัวแปรคัดกรอง (Filter) ที่กำหนดว่าผู้สูงอายุรายใดจะสามารถ “หลุดออกจากวงจร” ได้ ผู้สูงอายุที่มีเครือข่าย ความสัมพันธ์ และความไว้วางใจในระดับสูงสามารถเข้าถึงพื้นที่ทางอำนาจได้มากกว่า ขณะที่ผู้ที่ขาดทุนดังกล่าวจะถูกจำกัดให้อยู่ในวงจรเดิม ส่งผลให้ความไม่เท่าเทียมเชิงอำนาจซ้อนทับกับความไม่เท่าเทียมทางสังคม นอกจากนี้ รูปแบบนี้ยังชี้ให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง โดยเสียงของผู้สูงอายุถูก “กรอง” ผ่านกลไกเชิงสถาบัน เช่น เวทีประชาคม และกลไกเชิงวัฒนธรรม เช่น ค่านิยมความเกรงใจ ก่อนจะเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจของเทศบาล ซึ่งส่งผลให้เสียงบางส่วนไม่สามารถแปรเป็นนโยบายได้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม โมเดลนี้มีได้มีลักษณะเป็นระบบปิด หากยังมีจุดที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้ ได้แก่ การออกแบบช่องทางการมีส่วนร่วมให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของผู้สูงอายุ การเสริมสร้างทุนทางสังคมในกลุ่มที่ขาดโอกาส และการปรับเปลี่ยนกรอบคิดจากการมองผู้สูงอายุเป็นผู้รับไปสู่การเป็นผู้ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา ซึ่งจะช่วยให้เปลี่ยนวงจรจากการผลิตซ้ำไปสู่การเสริมพลังอำนาจ (empowerment loop) ในเชิงการประยุกต์ใช้โมเดลนี้เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท ซึ่งมีความหลากหลายของโครงสร้างชุมชนและระดับทุนทางสังคม เช่น พื้นที่ที่มีทั้งชุมชนดั้งเดิมและหมู่บ้านจัดสรร ทั้งนี้ การนำโมเดลไปใช้ในบริบทอื่นจำเป็นต้องพิจารณาเงื่อนไขด้านโครงสร้างอำนาจ ลักษณะชุมชนและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนควบคู่กัน

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาสรุปว่า คุณภาพชีวิตและตำแหน่งแห่งที่ของผู้สูงอายุในเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทองมิได้ถูกกำหนดจากข้อจำกัดเฉพาะบุคคล หากเป็นผลจาก “วงจรการผลิตซ้ำเชิงอำนาจ” ที่โครงสร้าง กลไก และค่านิยมทำงานเสริมกันจนทำให้ผู้สูงอายุดำรงสถานะเป็นผู้รับนโยบายอย่างต่อเนื่องโดยมิได้ตั้งคำถาม ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากการวิจัยนี้ควรมุ่งเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอำนาจควบคู่กับการปรับปรุงกลไกการมีส่วนร่วมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่ม โดยควรปรับปรุงกลไกเชิงสถาบันโดยกำหนดให้มีตัวแทนผู้สูงอายุเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาในคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นหรือคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนา เพื่อเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายตั้งแต่ต้นทาง โดยมีข้อเสนอแนะต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ หยุดวงจรการเป็นผู้รับของผู้สูงอายุจำเป็นต้องอาศัยบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายร่วมกัน ควรส่งเสริมการรวมกลุ่มผู้สูงอายุในลักษณะของเครือข่ายที่มีเป้าหมายเชิงนโยบายมากกว่ากิจกรรมทางสังคม เพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นพื้นที่ทางอำนาจ

ที่สามารถส่งเสียงได้อย่างมีระบบขณะที่ภาคประชาสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีบทบาทในการสนับสนุนการสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุ ทั้งด้านความรู้ ข้อมูล และทักษะการสื่อสาร เพื่อเสริมพลังอำนาจในมิติทางสังคม การเมือง และจิตวิทยา อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งแห่งที่ของผู้สูงอายุในโครงสร้างอำนาจต่อไปส่วน ทั้งนี้ มีข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี คือ งานวิจัยนี้มีส่วนช่วยต่อยอดแนวคิดเรื่องอำนาจ โดยเฉพาะอำนาจในมิติที่สามของ Lukes และแนวคิดอำนาจแบบกระจายตัวของ Foucault ในบริบทท้องถิ่นไทย อำนาจมิได้ทำงานผ่านการควบคุมหรือการกีดกันโดยตรง หากแทรกซึมอยู่ในค่านิยม ความสัมพันธ์ทางสังคม และแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อำนาจเชิงอุดมการณ์มิได้เพียงหล่อหลอมการรับรู้ของผู้สูงอายุ แต่ยังทำงานร่วมกับโครงสร้างและกลไกเชิงสถาบันในการผลิตซ้ำสถานะดังกล่าว ซึ่งช่วยขยายความเข้าใจเรื่องอำนาจในมิติที่สามให้เห็นในลักษณะเชิงระบบ โดยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรศึกษากลไกการเปลี่ยนผ่านของผู้สูงอายุจากสถานะผู้รับไปสู่ผู้ร่วมกำหนดนโยบาย และควรศึกษาเพิ่มเติม กระบวนการสร้างทุนทางสังคมในบริบทที่ขาดเครือข่ายดั้งเดิม และเงื่อนไขที่ทำให้ทุนทางสังคมสามารถแปรเปลี่ยนเป็นอำนาจการต่อรองเชิงนโยบายได้

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตบนฐานของชุมชน ตำบลบางบัวทอง อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี” ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กองทุน ววน.) ประจำปีงบประมาณ 2568 รหัสโครงการ 209106

เอกสารอ้างอิง

- กมลพร กัลยาณมิตร. (2565). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เปลี่ยนภาระเป็นพลัง ร่วมพัฒนาสังคม. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 7(2), 31-46.
- จริญญา วงษ์พรหม และคณะ. (2558). การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ. Veridian E-Journal, Silpakorn University, 8(3), 41-54.
- เทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง. (2567). เรื่อง แผนการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 แก้ไขครั้งที่ 1/2567. เรียกใช้เมื่อ 25 สิงหาคม 2568 จาก <https://www.bbt.go.th/project-detail?hd=8&id=7852>
- บังอร เบ็ญจาธิกุล และคณะ. (2566). การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลบางขุน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 5(2), 113-128.
- พระราชบัญญัติเทศบาล. (2496). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 70 ตอนที่ 14 หน้า 222 (17 กุมภาพันธ์ 2496).
- ยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก หน้า 1 (13 ตุลาคม 2561).
- วรนาถ พรหมสวน และชนิษฐา นันทบุตร. (2561). การเสริมความเข้มแข็งของทุนทางสังคมของชุมชนในการดูแลผู้สูงอายุ. วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ, 41(2), 90-98.
- อุทัยทิพย์ จันทรเพ็ญ และคณะ. (2568). ทุนทางสังคมและปัจจัยที่สัมพันธ์กับทุนทางสังคมในการดูแลผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพัง. วารสารแพทยนาวิ, 25(2), 294-311.
- A1 ผู้บริหารเทศบาล. (12 ก.ย. 2568). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น. (ชนะศึก วิเศษชัย, ผู้สัมภาษณ์)

Cornwall, A. & Coelho, V. S. (2017). Spaces for Change? The Politics of Participation in New Democratic Arenas. London: Zed Books.

E1 ผู้สูงอายุ. (12 ก.ย. 2568). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น. (ชนะเลิศ วิเศษชัย, ผู้สัมภาษณ์)

E3 ผู้สูงอายุ. (12 ก.ย. 2568). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น. (ชนะเลิศ วิเศษชัย, ผู้สัมภาษณ์)

E4 ผู้สูงอายุ. (12 ก.ย. 2568). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น. (ชนะเลิศ วิเศษชัย, ผู้สัมภาษณ์)

E6 ผู้สูงอายุ. (16 ก.ย. 2568). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น. (ชนะเลิศ วิเศษชัย, ผู้สัมภาษณ์)

E7 ผู้สูงอายุ. (16 ก.ย. 2568). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น. (ชนะเลิศ วิเศษชัย, ผู้สัมภาษณ์)

E8 ผู้สูงอายุ. (16 ก.ย. 2568). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น. (ชนะเลิศ วิเศษชัย, ผู้สัมภาษณ์)

Foucault, M. (2023). POWER/KNOWLEDGE: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977. New York: Pantheon Books.

L1 ผู้นำชุมชน. (15 ก.ย. 2568). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น. (ชนะเลิศ วิเศษชัย, ผู้สัมภาษณ์)

L2 ผู้นำชุมชน. (15 ก.ย. 2568). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น. (ชนะเลิศ วิเศษชัย, ผู้สัมภาษณ์)

Lasswell, H. D. (2018). Politics: Who Gets What, When, How. London: Papamoa Press.

Lukes, S. (2021). Power: A Radical View. (3rd ed.). London: Bloomsbury Academic.

O1 เจ้าหน้าที่เทศบาล. (15 ก.ย. 2568). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น. (ชนะเลิศ วิเศษชัย, ผู้สัมภาษณ์)

O2 เจ้าหน้าที่เทศบาล. (15 ก.ย. 2568). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น. (ชนะเลิศ วิเศษชัย, ผู้สัมภาษณ์)

Putnam, R. D. & Garrett, S. R. (2021). The Upswing: How America Came Together a Century Ago and How We Can Do It Again. New York: Simon & Schuster.

Rangan, H. et al. (2017). Reflections on John Friedmann's Contributions to Planning Theory and Practice. New York: Routledge.